

Autor uwagę na nowe rodzaje archiwów i materiałów archiwalnych (druki ulotne, filmy, taśmy magnetofonowe, płyty i inne), które powstały w wyniku rozwoju techniki utrwalania faktów i wydarzeń. Dalsza część książeczki podzielona jest na trzy części. Część I zawiera zwięzły zarys dziejów archiwów, część II poświęcona jest zagadnieniom archiwistyki współczesnej, a część III jest zwięzłym i bardzo instryktywnym przewodnikiem po zasobach najważniejszych archiwów Europy zachodniej.

Zarys historyczny dziejów archiwów dostosowany jest do periodyzacji historii Francji i dzieli się na trzy okresy: 1. starożytność i średniowiecze; 2. okres nowożytny (do Rewolucji Francuskiej); 3. okres współczesny (po Rewolucji Francuskiej). Istotnie Rewolucja Francuska odegrała w archiwistyce tego kraju decydującą rolę.

W części II zwrócono uwagę na podstawowe problemy archiwistyki współczesnej. Problemów takich jest sporo. Jednym z nich jest zagadnienie przekazywania archiwaliów do archiwów, innym — dyskutowany projekt mikrofilmowania akt przekazywanych na makulaturę. Autor ocenia ten projekt negatywnie, twierdząc, że mikrofilmować należy materiały szczególnie wartościowe albo materiały, które mogą w jakiś sposób uzupełnić zasób archiwalny. Przed współczesną archiwistyką otwiera się szereg niebezpieczeństw. Do takich zalicza Autor zagadnienie „długowieczności” zdeponowanych w archiwach materiałów. Wrogiem tej długowieczności jest pismo maszynowe i współczesny atrament, dalej nie uregulowane zagadnienie najdogodniejszego stopnia wilgotności powietrza w miejscach przechowywania archiwaliów; omówiono również krótko zabezpieczenie przeciwpożarowe archiwów oraz wady i zalety drewnianego i metalowego wyposażenia magazynów archiwalnych. W rozdziale omawiającym zadania archiwów w służbie historii zreferował Autor przepisy regulujące sprawę udostępniania i wypożyczania archiwaliów.

Ostatnia część omawianej książeczki — to przegląd zasobów najważniejszych archiwów Europy Zachodniej, przy czym, oczywiście, najwięcej uwagi poświęcono archiwom francuskim (zajmuje to połowę objętości tej części). Z powodu konieczności ogromnego streszczenia omówienia te są bardzo lakoniczne i jak najbardziej ogólne. Książeczka spełnia jednak ważną rolę popularyzatorską i służyć może każdemu, kto zechce zdobyć pierwsze podstawowe wiadomości o problemach archiwalnych w ogólności, a o archiwistyce francuskiej w szczególności.

Bronisław Turoń

G. R. C. Davis, *MEDIAEVAL CARTULARIES OF GREAT BRITAIN. A SHORT CATALOGUE*, Longmans Green Co., New York 1958, s. XXI + 182.

Krajem, który obok Francji stosunkowo najlepiej docenił znaczenie kopiarzy dla historii, jest Anglia. Zrozumiano, że kopiarze zawierają niejednokrotnie jedyny przekaz i jedyną wiadomość o istnieniu i treści bardzo nieraz ważnych dokumentów. W związku z ogromnymi stratami, jakie dotknęły archiwa klasztorne Anglii i Szkocji w okresie reformacji, wartość historyczna kopiarzy jako źródeł zastępczych jest tym większa. Dlatego to Royal Historical Society postanowiło zarejestrować i opublikować przed ćwierćwieczem katalog znajdujących się w angielskich bibliotekach, klasztornych archiwach i w posiadaniu świeckich feudałów kopiarzy. Omawiana publikacja jest wykonaniem tego zamierzenia. Autor publikacji, pracownik naukowy w Dziale Rękopisów British Museum, podjął rzucony przez Towarzystwo Królewskie pomysł i po dziesięciu latach przy pomocy i poparciu różnych prywatnych mecenasów doprowadził swe dzieło do końca. Katalog

Davisa zawiera wiadomości o 1344 kopiarzach z terenu Anglii, Walii i Szkocji. Większość z nich, bo aż 1185, to kopiarze proveniencji kościelnej. W katalogu podaje Autor wszystko, co godne jest uwagi. W krótkim, zwięzłym regeście podaje, gdzie kopiarz jest obecnie przechowywany, określa, w miarę możliwości, chronologię kopiarzy, daje krótki opis cech zewnętrznych rękopisu, określa jego charakter, mówi o historycznych losach rękopisu i jego wartości prawnej. Najstarszy kopiarz proveniencji kościelnej pochodzi z w. XI, proveniencji świeckiej z XIII w. Najwięcej kopiarzy pochodzi z XIV i XV w. Dwa indeksy (kopiarzy kościelnych i świeckich) ułatwiają posługiwanie się katalogiem.

Katalog poprzedzony jest wstępem, w którym Autor podsumowuje wyniki dotychczasowych badań na temat kopiarzy. Rozróżnia tu Autor sześć zasadniczych rodzajów kopiarzy:

1. kopiarze o treści ogólnej, rejestrujące pełny tekst lub regesty wszystkich dokumentów znajdujących się w posiadaniu odbiorcy — właściciela kopiarza;
2. kopiarze specjalne, zawierające wpisy dokumentów dobranych według wyślawców (np. dokumenty papieskie, królewskie, biskupie itp.);
3. kopiarze tematyczne zawierające wpisy dokumentów dobranych według treści;
4. rękopisy biblii, na których marginesach znajdujemy notaty zawierające treść dokumentów;
5. rękopisy kronik, w których treści przytoczono pełny tekst dokumentów;
6. kopiarze-inwentarze, zawierające tylko regesty zachowanych w archiwach odbiorców dokumentów.

Wszystkie te typy są istotnie materiałem zastępczym, ale w świetle przyjętej u nas i obowiązującej definicji kopiarzy tylko trzy pierwsze moglibyśmy uznać za kopiarze.

Katalog Davisa jest typem publikacji nie znanym w Polsce i stanowi niewątpliwie nowoczesny środek pomocniczy do studiowania pewnego typu źródeł, których wartość nie została jeszcze u nas w pełni zrozumiana i doceniona, stąd też wyzyskanie kopiarzy jest jeszcze minimalne. Nawet w Anglii wyzyskuje się kopiarze raczej jednostronnie i nie docenia się ich znaczenia i roli jako samodzielnego źródła historycznego, nie prowadzi się badań nad genezą i celem powstania kopiarzy, które to badania mogą doprowadzić do niezwykle ciekawych wyników.

Pod względem wydawniczym katalog Davisa opracowany jest bardzo starannie i stanowić może wzór wydawnictw tego typu.

Bronisław Turoń